

NAPLÓRÉSZLETEK

Sabina Spielrein

[Sabina Spielrein a pszichoanalízis történetének egyik legelső nőalakja, az összetett páciensi, szerelmi, kreatív munkatársi és személyes közvetítői szerep kiemelkedő példája. 1885-ben született egy rosztovi zsidó családban. 1904-ben szkizoid jellegű hisztéria tüneteivel került a zürichi Burghölzli Klinikára, ahol egy évig Jung kezelte. 1905-ben beiratkozott a zürichi egyetem orvosi karára, ahol a szkizofrénia kutatásával kezdett foglalkozni. 1911 és 1912 között Bécsben élt, ahol megismerte Freudot, és csatlakozott a Pszichoanalitikus Egyesülethez. Ezután néhány évig Berlinben próbált praktizálni, az 1920-as évek elején pedig Genfben, a Rousseau Intézetben dolgozott, ahol többek között Jean Piaget analitikusa volt. 1923-tól az Orosz Pszichoanalitikus Egyesület tagja és az Állami Pszichoanalitikai Intézet munkatársa lett, a moszkvai egyetemen gyermekpszichológiai szemináriumokat vezetett, és ambuláns rendelést tartott. Néhány év múlva visszatért szülővárosába, Rosztovba, ahonnan a háború kitérésekor sem menekült el. Itt érte 1941 júniusa, amikor Hitler lerohanta a Szovjetuniót, és Spielreint egy pogrom során két lányával együtt megölték.*

Ő volt Jung első, pszichoanalízissel kezelt páciense. A terápiás kapcsolat csakhamar szerelmi viszonyná, majd munkatársi kapcsolattá alakult. A kapcsolat történetét számos levél is dokumentálja nemcsak Spielrein és Jung, hanem a történet további szereplői – Freud, Emma Jung és Spielrein anyja – részéről is. Spielrein esete több kérdést is felvet a terápiás gyakorlattal és az elméleti felismerések kisajátításával kapcsolatban. Egyfelől a viszontátvitel szerepét a gyógyításban – átlépheti-e az analitikus a terápiás kereteket? A gyógyítás szolgálatába állítható-e a szerelem? Milyen következményei vannak a páciens-sze-

* Lásd „Sabina Spielrein: tiszta játék egy orosz lánnyal”. In: Alexander Etkind: *A lehetetlen Erősz. A pszichoanalízis története Oroszországban*. Európa Kiadó, Budapest, 1999, 246–322.

rető–munkatárs szerepkeveredéseknek? Ugyancsak érdekes Spielrein – közvetítő – szerepe Freud és Jung kapcsolatának alakulásában, az a „titkos szimmetria” (vagy Bettelheimmel szólva: titkos aszimmetria**), amelyet ez a háromszög kirajzol. Végül, de nem utolsósorban figyelemre és további vizsgálatra méltó Spielrein szerepe a jungi (anima/animus, árnyék) és a freudi (halálöszton) elméletben.

A (Spielrein–Jung, Spielrein–Freud) levelezés, valamint az 1909–1912 között írt napló 1977-ben került elő a Genfi Pszichológiai Intézet egykori központja, a Palais Wilson pincéjéből, és Aldo Carotenuto közölte először olaszul, 1980-ban (*Diario di una segreta simmetria*). Az itt közölt naplórészletek ennek a bonyolult, szerepkeveredésekkel és ambivalenciákkal terhes kapcsolatnak a dokumentumai.***

Borgos Anna]

* * *

1909. szeptember 21., Kolberg

[...]

Barátság. Megváltozhat-e ily hirtelen?

Anya azt mondja, lehetetlen, hogy barátok maradjunk a barátommal, ha egyszer a szerelmünkkel ajándékoztuk meg egymást. Egy férfi sem képes hosszútávon pusztán barátságot fönntartani. Ha kedves vagyok hozzá – szerelmet akar. Ha mindig hűvösen viselkedem – akkor a [olvaszhatatlan] megbántja érzéseiben. Ez annyira, de annyira lesújtott! Ó, drágám, mit remélhetek? Ha én mozgathatnám a Végzetet, ha biztos lehetnék benne, hogy egy tanúk előtt elmondott védőbeszéd elegendő volna, így imádkoznék: drága Végzet, engedd meg nekünk, a barátomnak és nekem, hogy kivételek lehessünk, engedd, hogy mindig boldogságtól sugározva találkozzunk, hogy kitartsunk egymás mellett örömben és bánatban, hogy egyetlen lélekké váljunk, még ha *à distance* is, hogy kezet nyújtsunk egymásnak a „magasabb, távolibb, szélesebb”, vagy ahogy a barátom fogalmaz, „a jó és a szép” keresésében, hogy támaszai lehessünk a számos tévelygőnek. Engedd, hogy az őrangyala legyen, ihlető szelleme, aki mindig új és nagyobb dolgokra sarkallja őt.

** Bruno Bettelheim: Titkos aszimmetria. *Thalassa*, (7) 1996, 3: 101–117.

*** A fordítás angol nyelvű forrása: Aldo Carotenuto: *A Secret Symmetry. Sabina Spielrein Between Jung and Freud*. Pantheon Books, New York, 1982, 6–44. oldalainak részletei.

Túl sokat kérek talán? Nos, ha ez túl sok, nem kell mindig ugyanazon a hőfokon izzania, de legalább addig, míg találok valakit, aki átveszi a helyét, valakit, akit az üdvösség legmagasán férjemnek szólíthatok. És maradhatunk régi jó barátok mostani szerelmemmel. Lehetséges ez? Mi vár rám, ha Zürichbe visszatérek? Félek gondolni is erre. Miért nem lehetek boldog? Miért kell nap mint nap a legszomorúbb gondolatokkal térnem ágyba fiatalságomnak ezekben az utolsó napjaiban? Ó, nem, kérlek, Oltalmazó Szellem, engedd, hogy tiszta, nemes barátság legyen köztünk, abban az értelemben, ahogy én gondolom; engedd, hogy ez az érzés teljességgel kielégítsen és magányosságomban ez legyen fényugár!

1910. szeptember 11.

„Most, Vándor, útnak indulunk. Nyugodtnak, tisztafejűnek kell maradnod! Mert el vagy veszve – ha átadod magadat – a félelemnek!”

Igen, az két rossz éjszaka volt. Barátom iránti szerelmem őrült izzással áradt el bennem. Némely pillanatban erőszakosan ellenálltam, máskor hagytam, hogy minden egyes ujjacskámat végigcsókolja, és csüggtem az ajkán elaléltnan a szerelemtől. Micsoda bolondság beszélni erről! Szóval ez vagyok én, általában maga a tiszta, józan ész, aki efféle képzelgéseket enged meg önmagának. Hogyan állhatnék ellen ennek a bárbar erőnek? Itt ülök, elcsigázva a kiállott viharoktól, és azt ismételve magamban: ezt nem! Inkább a tökéletesen tiszta barátság, ha *à distance* is. Biztos, hogy szeret, de „van itt egy de”, ahogy öreg természetettörténet tanárunk szokta volt mondani, és ez az, hogy ... a barátom már nő. Megismerkedtünk, megkedveltük egymást, anélkül, hogy észrevettük volna, mi is történik; túl késő volt kiszállni; számos alkalommal „gyengéd ölelésbe” fonódtunk. Igen, rengetegszer! Azután az anyám közbelépett, konfliktus keletkezett köztük, aztán a barátom és köztem. Egyszerűen nem tudtam szakítani vele ilyen körülmények között. Pár hónappal később, amikor erősebbnek éreztem magam, utolértem az előadása után. Először el akart sietni, mert elkeseredett ellenségének gondolt, és talán botránytól tartott. A bolond gyerek. Megnyugtattam, mondtam, hogy semmit sem akarok „kezdeni” vele, hogy azért jöttem, mert nagyon kedves volt nekem, mert egyszerű, nemes személyként akartam látni, és ezért szembesíteni akartam az anyám és irántam tanúsított ocsmány viselkedésével. Modora rögtön megváltozott; mély megbánást mutatott, egy rosszindulatú személyről beszélt, aki olyan pletykákat terjesztett rólunk, hogy a barátom azt gondolta,